

הברון משה

מאת: ד"ר עמנואל בן נאה

ביום ח' באייר תרנ"ו (21 באפריל 1896) נפטר הברון שבמשך חייו תרם מעל למאה מיליון דולר לרווחת היהודים ועמים אחרים.

משה (מוריס) הירש אאוף גרויט נולד במינכן בירת בוואריה ב-1831, בן למשפחה עתירת נכסים בגרמניה. סבו יעקב זכה לתואר אצולה בגין תרומותיו לנפוליאון. אביו, יוזף, היה הבנקאי של מלך בוואריה וזכה לתואר "ברון". הנער משה קיבל חינוך יהודי ובגיל 17 השתלב בעולם העסקים. בנו נפטר בגיל צעיר (1888) ואף ביתו נפטרה בטרם עת. הברון הירש הקים קרן לזכר בנו והקדיש את עושרו לרווחת האנושות.

הוא ביצע מפעלי ענק ובהם סלילת מסילת ברזל לקישור האימפריה העותמאנית ללב אירופה, וצבר רווחים עצומים ממסחר בשוקי סוכר ונחושת.

ב-1873 תרם לחברת כ"ח- כל ישראל חברים -קרן לטיפוח מקצועי של היהודים בארצות האיסלם. ביקש לתרום סכום עתק לטובת חינוכם וקידומם של יהודים בתחומי רוסיה הצארית ואף הוקמו מושבות חקלאיות ראשונות באוקראינה, אך הצאר היה מוכן לקבל את הכסף בתנאי שהוא יקבע את התוכן- והמפעל הופסק.

ב-1891 הקים ברון הירש את חברת יק"א (החברה להתיישבות יהודים) והשקיע בה הון רב.

בנימין זאב הרצל התדפק על דלתו של הברון אך חזונו לא כבש את ליבו של הברון. התזכיר שהכין הרצל לפגישתו עם הברון היה הבסיס לספרו "מדינת היהודים". הרצל הכיר בעובדה שהברון "הוא היחיד שהיה מוכן לעשות גדולות עבור עניי עמו".

הברון השקיע משאבים עצומים לרכישת שטחים חקלאיים בארגנטינה, לצורך יישובם של רבבות יהודים מרוסיה הצארית. הוא הקים בתי ספר בבוקובינה ובגאליציה וכן תרם להתיישבות יהודית בקנדה ובברזיל.

במסגרת פעילות יק"א תרם הברון תרומות נכבדות להתיישבות היהודים בארץ ישראל.

עם מותו המשיכה רעייתו קלרה את מפעליו.

על שמו של מוריס הירש הוא משה צבי נקראו הישובים ניר צבי ושדה משה.

הברון הירש

זמן מקום

תכנים ארץ ישראלים | בלוח השנה העברי | עורך: מאיר כהן | אויור תשע"ג

ימי עצרת

מאת: מאיר כהן

או מאורע חגיגי.

ויאל (א',14) קורא לכינוס "קדשו צום, קיראו עצרה". ירמיה (ט',1) מוביל אל השלילה "מי יתנני במדבר מלון אורחים... כולם מנאפים עצרת בוגדים". גם עמוס (ה',21) מבטא מיאוס מעצרות "שנאתי מאסתי חגיכם ולא ארוח בעצרותיכם".

הנגיד (דיואן 6) מתאר כינוס להעברת שרביט שלטון "אזי עמד כפיר עמים ועצר בעמו, אחרי אביו- עצרה".

דוק של סימני אבלות מתוח על ימי העצרת. כשלוך מרד בר כוכבא עוטף את התקופה בסרט שחור.

המנהיגים הוצאו להורג באכזריות מרובה ועשרה הרוגי מלכות היו למופת בחייהם ובמותם. ר' עקיבא- המנהיג הרוחני של המרד- "סרקו את בשרו במסרקות של ברזל" ולאחר מותו "נטלו אליהו ז"ל והביאו לשיבה של מעלה לדרוש שם בכתרי אותיות והיו מתקבצות כל הנשמות של הצדיקים וחסידים לשמוע מדרשותיו" (אוצר המדרשים, עשרה הרוגי מלכות, עמ' 442).

אבות הציונות התעלמו מכשלוך המרד והציבו את בר כוכבא כמודל לחיקוי "בר כוכבא היה גיבור. הוא קרא לדרור".

ימי עצרת שבין פסח לשבועות צברו עצרות- חדשות עם עתיקות יומין. עצרות זכרון- ליום השואה וליום הזיכרון לחללי צה"ל ופעולות האיבה. משתלבים בסימני האבלות על כשלוך מרד בר כוכבא.

עצרות חג- ליום העצמאות, פסח שני, ל"ג בעומר, יום ירושלים וחג השבועות.

"הדרך למדינה" עוברת דרך בית הקברות ולכן בעונה זו מיטטלים הימים בין עצרות אבלות לעצרות של ימים טובים.

"וצויה בחג המצות שבעה ימים בקדושה ומזה ממנו תשעה וארבעים יום. וקידש יום שמיני (חג השבועות) כשמיני של חג, והימים הספורים בינתיים כחולו של מועד" (רמב"ן, ויקרא כ"ג, 36).

חודש אייר מצוי כולו בימי "עצרת של חג" (פסיקתא קצ"ג) הנמשכים כחוט השני מפסח ועד שבועות. שיר השירים רבא (ז',4) מונה את חג השבועות: "עצרת של פסח".

"עצרת" מתפרשת כעצרת של חג, זכרון, עצרת האו"ם, עצרת יובל, מחאה ואף "עצרת"- שהיא מכפלת כל המספרים הטבעיים מ-1 ועד למספר נתון.

ילקוט שמעוני (אמור, תרנ"ג) מפרש- "עצרת- עצור מעשיית מלאכה".

שמיני עצרת חל בצמידות לחג הסוכות וחז"ל פירשו "עצרת תהיה לכם. והיתה ראויה להיות אחר החג חמישים יום כשם שעצרת אחר הפסח חמישים יום.

אלא אמר הקב"ה: חורף הוא ואינן יכולין להניח בתיהן לבוא לכאן. אלא עד שהן אצלי- יעשו עצרת" (תנחומא, פנחס, סימן ט"ו).

בלעדי שמיני עצרת היה חודש תשרי נותר יתום מחגים. לדעת חז"ל (פסיקתא רבתי, א' פרשה ד') עלתה בדעתו של הקב"ה לתת לישראל חג בכל חודש מחודשי הקיץ "בניסן פסח, באייר פסח קטן, בסיוון עצרת. וע"י עבירות ומעשים רעים שעשו את העגל שהו בידו שלוש (חודשים) בלי חגים תמוז ואב ואלול. ובא תשרי ופרע את שלושתן. ריש שתא (רה"ש) לקבל תמוז, צומא (יוה"כ) לקבל אב, שבעת ימי החג (סוכות) לקבל אלול. אמר הקב"ה: לאחריים הוא פורע (חודש תשרי) ושלו אינו נוטל?! - לפיכך: "ביום השמיני עצרת...".

ימי עצרת הם ימים של גור דין "הכל נידונין... וגזר דינו... בעצרת על פירות האילן..." (תוספתא, ראש השנה פ"א הלכה י"ג).

"עצרת" במקרא מתפרשת כאסיפת עם לציון ארוע חשוב

זמן מקום

תכנים ארץ ישראלים | בלוח השנה העברי

ירחון המכללה האקדמית לחינוך

טל: 08-9937666

פקס: 08-9945532

שיחת חינם: 1800-20-10-88

דוא"ל: hemdat@macam.ac.il

אתר: www.hemdat.ac.il

לקבלת הירחון בדואר/ במהדורה אלקטרונית נא לפנות בפקס/ דוא"ל למכללה.

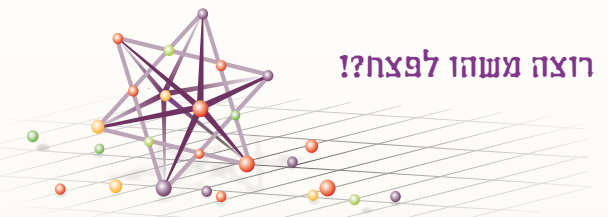
לשילוב מאמרים נא לפנות לעורך

טל: 02-6794412

נייד: 054-3334080

מייל: meir@makom.info

רוצה משהו לפצח?!

אם יש לכם ראש מדעי,

מחכה לכם קריירה גדולה בהוראה.

היום כבר ברור יש מורה ויש מורה למדעים!

המכללה האקדמית חמדת הדרום מזמינה אותכם להשתלב במסלול המוביל בישראל להוראה בתחומי המדעים ולהיות מתנאי הוראה וקידום- שיוניקו את הקריירה שלכם קדימה.

זמני לימוד נפרדים לנשים ולגברים	מימון של עד 80% משכ"ל***	יחס אישי ומשפחתי	חינה באווירה תורנית
הסעת	בשוק העבודה	דרישה גבוהה	מנהל הסוכה מקצועית לתעודה*

חדש: התמחות מדעים למסלול יסודי** ומטיבה

*מדרוך מטפל באמצעות בנייה
**הענקת הוצאת מתנת באישור המל"ג
***עבוס על הוצאת מתנת מעדפת לוכים החופשי למענק ומלגה של המכללה

אריאל 054-5937662 | banim@macam.ac.il
מכללה אקדמית לחינוך
חמדת הדרום
052-5990187 | 054-4951549
בית אקדמי לחינוך
rishum-banot@macam.ac.il

הכנרת שהיתה ואיננה עוד

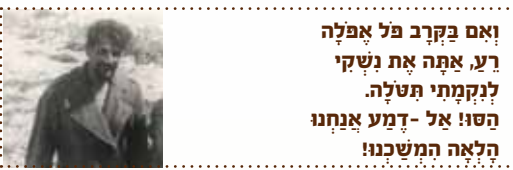
מאת: פרופ' איתן אביצור
וד"ר טלילה אלירם המרכז לחקר השיר הישראלי - אוניברסיטת בר אילן

כמה מהיוצרים הבולטים בתולדות הציונות הפכו לסמלים היסטוריים ולמייצגים של דורם. כגון אהוד מנור, נעמי שמר וחיים חפר. בחודש זה ננדוד לתקופה אחרת השייכת לחוויות הנעורים של בני השבעים והשמונים. דומה שלא היתה תקופה בה זכינו לשפע יצירות אמנות מכל הסוגים כמו ימי הקמת המדינה והמדינה שבדרך. כמה מיצירות אותה תקופה הפכו לציוני דרך בתולדות התרבות הישראלית, כמו מחזהו של משה שמיר "הוא הלך בשדות", ספרו של ס. זיהר "ימי צקלג" או שירם של חיים גורי וסשה ארגוב "הרעות". אולם בין יוצרים אלו יש מעטים שדרך חייהם כמו גם יצירתם הם הם ההיסטוריה של הציונות וכל אחת מיצירותיהם היא אבן פינה בסיפור תולדות עם ישראל בדורנו.
כזה היה צבי מנחם אליעזר (צמ"א) בן יוסף (כ"ו בניסן תרע"ד- ג' באייר תש"ח), שכמה מיצירותיו הפכו לחלק קאנוני של עולם הזמר העברי ושירת חייו נגדעה בתחילת פריחתה. בן יוסף היה מלוחמי גוש עציון במלחמת השחרור שם פיקד על הגנת המנזר הרוסי, ונפל בקרב הגדול ביום נפילת הגוש כולו ב-ג' באייר תש"ח.

ראשית דרכו היתה בפולין שם נולד חודשים אחדים לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה. את לימודיו במוזיקה השלים בוינה שם גם למד אמנות והיסטוריה. הצטרפותו לתנועה הציונית הביאה אותו לעליה ארצה בשנת 1938, ועם באוא הצטרף לקיבוץ קרית ענבים. הוא לקח חלק בהקמת מעלה החמישה, שהיתה אחד מיישובי חומה ומגדל. בהמשך הצטרף להגנה, ועם פרוץ מלחמת העולם השנייה התגייס לצבא הבריטי. למרות רצונו להיות חייל קרבי אולץ להצטרף ללהקת "מעין זה" (הלהקה הצבאית של הבריגדה היהודית) כמדריך והאקורדיוניסט של הלהקה. עם שחרורו עבד במחלקת המוזיקה של שידורי הרדיו "קול ירושלים" ובמקביל כתב והלחין שירים שמהר מאד נישאו בפי כל. המפורסם שבהם הוא "יש לי כנרת" אותו ביצע ידיו מנוער שמשון בר נוי. ב-1947 חזר לפעילות מלאה בהגנה בחזית ירושלים ונשלח לגוש עציון. עד כמה היה פופולארי בעת ההיא יעיד הסיפור ששמע פרופ. אביצור מד"ר יהודה יונגמן, שהיה בין לוחמי הגוש. מחלקתו של בן יוסף הגיעה למקום כדי להחליף יחידות אחרות שהיו שם, וחיליהן היו מותשים מלחימה ממושכת שנמשכה חודשים אחדים. כולם ציפו למחליפים אולם כאשר אלו הגיעו והנמצאים הבינו שמפקדם הוא צבי בן יוסף, לדברי ד"ר יונגמן, ביקשו רבים להישאר איתו אבל חזקה היתה עליהם הוראת הצבא.

מחלקתו של בן יוסף הוצבה במנזר הרוסי שהיה היעד הראשון למתקפת הלגיון הירדני. הקרב האחרון בו נפל הגוש החל ביום ג' באייר תש"ח (12.5.1948) וכשמגיני

המנזר לא הצליחו יותר להחזיק במקום החלה הנסיגה. בשלב זה של הלחימה נפצע בן יוסף פצעי מוות, וכמו גיבור אחר לפניו, ברגעיו האחרונים שמעו אותו חבריו מזמר את השורות מתוך שירו האחרון "חיל אלמוות":

בשנת תשט"ו כתב עליו הסופר והעיתונאי אורי קיסרי את הדברים הבאים במאמר בעיתון "מעריב" שכתרתו "הייתה לו כנרת":

"זכרתי את האיש הצעיר הזה, את הקומפוזיטור המחונן, שהגיע לכאן לאחר שכבר למד הכל אבל דומה שכאן הוא הכל מחדש... כי לא היה מקורי ממנו ושורשי ממנו. הוא היה מהלך בין גושי הבנינים של ירושלים וסופג וסופג... בטרם ילך לתת את נפשו על גושי הרגבים של גוש עציון... האויב גזל מאתנו לא רק את כל הגוש הזה.... הוא גזל מאתנו גם כשרון גדול, אדם נפלא אישיות שבהשראה נדירה עוד היתה מעניקה ומעניקה לנו מהתייחדותה העמוקה עם היצירה הגדולה".

לדור תש"ח היה בן יוסף הטרובדור ששר את שיר הדור וביטא את האידיאלים שבערו בליבות כולם. שיריו היו ספוגים באהבת העם והארץ וכל ישראלי ראה בו את דוברו ונושא שירתו. בתקופה הקצרה בה חי יוצר הספיק לכבוש מקום מרכזי בין יוצרי הדור ובפנתיאון של הזמר הישראלי זכה למקום של כבוד. בין שיריו המפורסמים נזכיר את "כל הדרכים מובילות לרומא" שזכה לביצועים רבים גם שנים רבות לאחר שנפל בקרב, "הורה נהלל" אותו כתב לרגל חג העשרים של המושב, ו"הולכים בלילה" אותו הלחין בהיותו מוצב באבטחת נמל חיפה.

בדף הזיכרון של משרד הביטחון נכתב עליו: "הוא שר את חייו וחי ונלחם כפי ששר".

תימנים במעלה הר הזיתים

מאת: אבישי בר-אושר, ירושלים השלמה, ת"ז

שחרורה של ירושלים בכח' באייר תשכ"ז השיב אל קדמת הבמה פרשייה חלוצית מרתקת בתולדות העיר. במעלה הדרומי של הר הזיתים, בסמוך לכפר הערבי סילואן, אל מול מעיין השילוח - הוקם כפר השילוח. אל בתי כפר השילוח מוביל שביל מדורג מעין רוגל. על פתח אחד הבתים נותר חריץ למזוזה, שהינו עדות מוחשית להתישבות יהודית.

ההתיישבות האחרונה במקום החלה ב- 1882, בעקבות העלייה החשובה מתימן בשנת תרמ"ב, הידועה בשם "אעלה בתמ"ר". הקבוצה הראשונה של העולים מנתה 15 משפחות, שבאו מתימן רכובים על גבי חמורים וגמלים. בשל תלאות הדרך והדרכים המסוכנות, פנו חלק מן העולים להודו ולמצרים ויתרם הגיעו לירושלים, שאליה השתוקקו. מצבם הכלכלי של העולים, מחד, והקושי במציאת בתים עבורם בתוך העיר, מאידך, גרם לכך שהעולים התגוררו בחודשי הקיץ באוהלים ובחורף נכנסו למערות אשר בכפר השילוח ולנקיקים אשר בנחל קידרון. למחייתם עסקו בעיקר בחקלאות.

בעיתון "הצבי" מיום י"ד חשון תרמ"ה (1884) מסופר על יסוד הכפר: "וביום הרביעי י' חשון תרמ"ה (1884), הניח ועד חברת עזרת נידחים את אבני היסוד לבניין שלושה בתים לתימנים בצלע הר הזיתים, אל ביר איוב". את מלאכת הבניין עשו העולים מתימן במו ידיהם, וחנוכת שלושת הבתים הראשונים התקיימה בט"ו כסלו תרמ"ה, ברוב עם והדר. באותה שנה הקימו עוד כתשעה בתים ובשנת תרנ"א (1891) עמדו בכפר השילוח כשישים וחמישה בתים ובמשך הזמן הוסיפו לבנות לעצמם בתים נוספים ואף הקימו בית כנסת, חדרי לימוד ותלמוד תורה. בשנת תרס"ח (1908) היו בכפר חמישה בתי כנסת: בארבעה מהם הייתה התפילה בנוסח יהודי תימן ובאחד בנוסח יהודי ספרד.

החיים בכפר השילוח היו קשים, הן בגלל ריחוקו מהעיר והן בגלל השכנים הערבים. לעיתים קרובות היו מותקפים תושבי כפר השילוח בדרכם אל העיר וממנה.

את המים שאבו מהמעיין הסמוך. הערבים עשו הכל כדי למנוע מהם את הגישה אל המעיין, אולם הם התגברו על כך בחצבם בורות מים ליד בתיהם. המצב הקשה מתואר על ידי אליעזר בן יהודה בעיתון "החבצלת": "כל מי שלא ראה את אחינו הדלים מאנוש ואומללים אלה המחבקים אשפתות בעיר הקודש, לא ראה מימיו דלים וחולים, מתים הולכים על ארבע בגלל אזלת ידם ורגלם לעמוד על עמדם".

אולם, אט אט התגברו המתיישבים על הקשיים. חלקם למדו מן הערבים את מלאכת החציבה והסיד ורבים מהם

הועסקו בעבודות כסף, רקמה, צרפות ואריגה, והנשים כעוזרות בית. עם חלוף השנים, הוטב מצבם הכלכלי, הם שיפרו את בתיהם וטיפחו אותם בגינות ובעצי פרי.

בכפר השילוח היו חיי קהילה מסודרים בהנהגת הרב יוסף סעיד מדמוני ולאחריו הרב אהרון מליח. בכפר טיפחו הווי מיוחד וחיי קהילה, אולם בתקופת מלחמת העולם הראשונה, מחוסר פרנסה ובגלל שגברים רבים נלקחו לעבודה במחנה הצבאי הטורקי, היתה עזיבה של חלק מהמתיישבים. על אף הנטישה, נשארו בכפר 153 תושבים יהודים (ע"פ מיפקד שנערך בשנת 1922). לאחר כיבוש הארץ על ידי הבריטים, הוטב מצבם ורבים חזרו לכפר. לאחר מכן, עם גבור התנכלויות הערבים בשכם ובחברון, היחסים עם שכניהם הערבים הורעו. יהודי הכפר סבלו מאד בתקופה זו, אך גם כשפורעים הילכו סביב, והגישה לעיר הייתה קשה לאחר סגירת שער האשפות, לא הסכימו יהודי הכפר לנוטשו כליל.

במאורעות הדמים בשנת תרפ"ט (1929), נאלצו התושבים, שהיו נתונים בסכנה גדולה, לנטוש זמנית את בתיהם ולהימלט אל ירושלים. אחד מנכבדי כפר סילואן השכן, נתן את חסותו ליהודים ולא אונה להם כל רע. עם תום המאורעות חזרו מרבית המתיישבים לכפר ובעיקר בעלי הרכוש.

במאורעות תרצ"ח ציוו עליהם הבריטים לפנות את הכפר, העלום על משאיות והיקצו להם חדרים בעיר העתיקה בכך בצער רב, ביום ט"ו באב תרצ"ח, פונו עולי תימן ככוח על ידי משטרת המנדט. ביום זה תמו 53 שנות ישוב יהודי בכפר השילוח ("הארץ", י"ט אב תרצ"ח).

הועד הלאומי וקהילת ירושלים התנגדו לפינוי, והודיעו לשלטונות שהפינוי זמני, והשלטונות הבטיחו שאחרי המאורעות יוחזרו למקומם (פרוטוקול מחודש אב תרצ"ח על פגישת חיים סלומון, יו"ר ועד הקהילה בירושלים, עם השלטונות).

המטלטלים שהיו בבתים נשדדו. מהבתים נגנבו החלונות, הדלתות, המרצפות והרעפים, האבנים ולוחות השיש: הכוונה הייתה לא רק לגנוב, אלא גם להרוס ללא תועלת. נעקרו מסגרות הברזל שחיזקו את הבתים, נהרסו הקשתות מעל החלונות. בביקור בתש"ג נראו הבתים כאילו אחרי הפצצה אווירית.

הפליטים ישבו וחיכו למילוי ההבטחה להחזירם, אך היא לא קוימה. אחרי מלחמת העולם השניה, ניסו נציגי הישוב, בהנהגתו של יצחק בן צבי, שהיה יו"ר הנהלת הועד הלאומי לשקם את הכפר. לאחר מלחמת השחרור, כפר השילוח נשאר בשטח בשליטת הירדנים והשכונה נמסרה לטיפול הממונה על נכסי האויב. אחרי מלחמת ששת הימים, הוקנתה השכונה לאפוסטרופוס הכללי מכח חוק סדרי שלטון ומינהל.

בשנת תשס"ה (2005), 67 שנה לאחר נטישת הכפר, חודש הישוב היהודי בכפר התימנים במעלה הר הזיתים.